

N. Świętokrzyskie 13

7657

R A T A J E
gm. Wschuck

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244
Nr inw. 7657 dep.

POLITECHNIKA KRAKOWSKA
Wydział Architektury
Instytut Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
Kraków, ul. Warszawska 23

KATALOG ZABYTKOWYCH ZASOBY ZIELONYCH
WOJEWODZTWA KIELECKIEGO

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244
Nr inw. 7657 olej.

R A T A J E

/gn. Wąchock/

PARK PODWORSKI

OPRACOWANO W ZAKŁADZIE ARCHITEKTURY
KRAJOBRAZU IUPP PK

KIEROWNIK: prof. dr hab. J. Bogdanowski

OPRACOWAŁA: mgr inż. arch. D. Uruska-Suszek

DYREKTOR INSTYTUTU

Prof. Witold Cęckiewicz

KRAKÓW 1978 r.

M E T R Y C Z K A P A R K U - O G R O D U

1	<u>Adres: miejscowość /dzielnica, ulica, nr posesji/</u> R A T A J E		<u>gmina</u> Węgrów	<u>województwo</u> Mielickie
2	<u>Nazwa parku: aktualna:</u> Ogród przy dworze		<u>dawna:</u>	
3	<u>Rodzaj parku i stan jego zachowania:</u> Ogród przy dworcu wiejskim, zniszczony			
4	<u>Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń:</u> połowa XIX w.			<u>Autor:</u>
5	<u>Powierzchnia parku:</u> ok. 1 ha	<u>Ogółem ha</u> 1 ha	<u>w tym wód ha</u> -	<u>Istniejące budynki: 1. O wartościach zabytkowych</u> drzew. budynki: dworek z lat. XIX w.
6	<u>Nr i data rejestru parku-ogrodu</u>	<u>Opinia Komisji Konserwat.</u>	<u>2. Inne:</u>	
7	<u>Użytkownicy obiektu:</u> [REDAKOWANE]			
8	<u>Istniejące dokumentacje: /data i autor/</u>	<u>1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy:</u>	<u>2. Inwentaryzacja zieleni:</u>	
	<u>3. Studium historyczne:</u>	<u>4. Założenia techniczno-ekonomiczne:</u>	<u>5. Dokumentacje branżowe, techniczne i ekspertyzy:</u>	
9	<u>Przeprowadzone remonty:</u>	<u>Budynków</u> remonty bieżące bud. dworu	<u>Parku</u> -	<u>Metryczkę sporządził:</u> mgr inż. arch. Dorota Uruska-Sussek

Miejscowość usytuowana w terenie pofalowanym, 3 km na południe od Wąchocka, na skraju dużego kompleksu leśnego - tzw. Lasów Siekierzyńskich lub Siekierno - Rataje. Lasy te zajmują obszar około 10 tys. ha, pokrywają swartym masywem część Płaskowagórzy Sucheńskich i stanowią część kompleksu Puszczy Świętokrzyskiej. Wieś położona na stoku wzgórza po północnej stronie lasów, posiada rozległy widok na dolinę Kamienną i wielki masyw Lasów Iżdeckich. Gospodarstwo we wsi niewiele, kilka położonych przy jedynej drodze wiedzącej do Wąchocka, część rozrzucona po okolicznych wzgórzach, wśród pól uprawnych.

I. Dane historyczne.

do 1819 r. - tereny wsi i wieś Rataje jest własnością opactwa cystersów w Wąchocku, 1/

1819 r. - kasata opactwa, 1/

po 1835 r. - folwark Rataje stanowi majątek państwowy. Były to majątki w Królestwie Polskim utworzone z ziem skarbowych i nadawane służącym generałom i urzędnikom rosyjskim: mogli przejąć tylko w całości w ręce najstarszego w rodzeństwie, z pierwszeństwem płci męskiej. W braku spadkobierców wracali do skarbu. 2/ 5/

1863 r. - 23.I. - 3.II. w pobliskim lesie mieścił się skry-
ny obóz Langiewicza - miejsce sformowania korpusu
powstańczego. 1/

Uroczysko leśne tzw. "Obóz Langiewicza" - znajduje
się tu źródło - studzienka, z której mieli korzysta-
ć powstańcy. i pamiątkowa kapliczka na odzinku
starego drzewa. 1/

1888 r. - Folwark Rataje stanowi nadana własność Mikołaja
Milutyna. 2/

1943 - 1945- lasy pod Ratajami dużą bazą partyzancką /GL "Har-
but", AK "Pomury", AL - powstanie I i II Brygady/
- 1/

1978 r. - właścicielką dworu i ogrodu / po rozparcelowaniu
majątku/ - p. [REDACTED] 4/

BIBLIOGRAFIA:

1/ A.Jankowski, W.Sadowski, "Województwo kieleckie - przewod-
nik", Sport i Turystyka, Warszawa 1973 r.

2/ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów
słowiańskich, t.IX, Warszawa 1888 r.

3/ Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t.VI, Warszawa 1965 r.

4/ Przekaz historyczny.

II. Opis stanu obecnego.

1. Położenie i ogólny układ kompozycyjny.

Budynek d. dworu wraz z ogrodem położony jest na niewielkim wzniesieniu nad wsią, na zachód od drogi z Wąchocka na południe - do lasów Rataje.

Część zajmuje niewielki obszar ok. 100 x 100 m, położony przy polnej drodze biegnącej od północy. Teren nachylony jest łagodnie w kierunku południowym - z trzech stron graniczy z polami uprawnymi.

2. Opis elementów układu.

Drewniany, parterowy budynek dworu z końca XIX w., o rzucie prawie kwadratowym, położony jest w sadzie, w odległości ok. 30 m od drogi dojazdowej. Wjazd przed dwór odbywa się z drogi lokalnej w kierunku południowym przez bramę drewnianą w ogrodzeniu również drewnianym /płot/. Ujęcie bramy w postaci dwóch słupów ceglanych, nakrytych czterospadowymi daszkami. Na osi wjazdu widoczne są ślady niewielkiego kłombu /średnica ok. 6 m/, wokół którego znajduje się zjazd. Budynek dworu przesunięty jest z osi w kierunku wschodnim, stykany ścianą boczną do osi wjazdu.

Od zjazdu podjazd oddzielony jest krzewami ban, jaśminu i grupą śliw, z drugiej strony półkolisty narys wyznaczają duże, stare lipy. Podwórze gospodarcze oddzielone jest od tej części płotem.

Podwórze gospodarsze, nieregularne w swoim rzucie, ogrodzone jest w całości płotem drewnianym. Pośrodku podwórza rośnie morwa biała. W północno - zachodnim narożniku tego podwórza zachowały się ruiny fundamentów budynku gospodarczego. Obecny budynek gospodarczy - to jedynie drewniana szopa i niewielka obórka.

Teren ogrodu ogrodzony jest z dwóch stron: od drogi i przez zachodnią granicę z polem - drewnianym płotem. Od strony drogi ogród dodatkowo obrzeżony jest krzewami leszczyny, granicę dodatkowo podkreślają drzewa lipowe. Od wschodu istnieje dodatkowo wjazd - gospodarczy, który prowadzi drogę do niżej położonych pól i łąk. Od pola uprawnego teren ogrodu oddzielony jest starym aspaleniem lipowym i młodszymi brzoźowymi.

3. Spis elementów układu.

5/ wnętrza ogrodzone.

oznaczenie wnętrza	rodzaj stan	narys	parter	ściany	elementy akcenty, grupy drzew, klonby, samotniki
I a.	zajezdne	nieregul.	ubita ziemia żwir, trawnik	śc. dworu, płot, krzewy, drzewa	narys klambu
I b.	łąka przy zajeździe	nieregul.	tawnik	płot, drzewa	stare 1 ry
II.	łąka	czworobok	tawnik	drzewa, krzewy	
III.	podw. gosp. darcze	nieregul.	ubita ziemia	płot, śc. bud. gosp. śc. dworu, drzewa	
IV.	ogród	nieregul.	pow. upraw, tawnik	śc. dworu, płot	drzewa rwy

1.	2.	3.	4.	5.	6.
V.	d. podwórze	nieregul.	trawnik	plot, drzewa, śc. dworu	ruiny fundam. bud. goł

b/ budynki:

- drewniany budynek d. dworu, parterowy, na rzucie prostokąta, bielony, kryty dachem dwospadowym, z kon. XIX w.
- Budynek gospodarczy, drewniany, poł. XX w.
- piwnica ziemna, z frontem, obudową i sklepieniem kamiennym, pocz. XX w.
- ruina fundamentów budynku gospodarczego.

3. Drzewostan.

a/ wykaz cenniejszych drzew.

Lp	Nazwa gatunkowa	Przybliż. pierśnica	Ilość	Uwagi
1.	Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	100 cm	1	
2.	- " -	100	1	
3.	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	150	1	
4.	- " -	140	1	
5.	- " -	100	1	
6.	Morwa biała <i>Morus alba</i>	40	1	
7.	- " -	50	1	
8.	- " -	30	1	
9.	Grab pospolity <i>Carpinus betulus</i>	25	1	szpaler pr drodze

Lp	Nazwa gatunkowa	Przybliż. pierśnica	Ileść	Uwagi
10.	Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	45 cm	1	szpaler przy drodze
11.	- " -	30	1	j.w.
12.	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	40	1	brama
13.	Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	120	1	brama
14.	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	105	1	
15.	- " -	130	1	
16.	- " -	8 - 10	6	grupa
17.	Grab pospolity <i>Carpinus betulus</i>	25	1	
18.	Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	60	1	
19.	Brzoza gruczołkowata <i>Betula verrucosa</i>	5 - 8	3	

b/ przybliżony skład drzewostanu:

Lp	Nazwa gatunkowa	% drzewostanu
1.	Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	25 %
2.	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	50 %
3.	pozostałe	25 %

III. Wstępna analiza stylistyczna i ocena kompozycji.

Układ pochodzi z końca XIX wieku, przypuszczalnie jeszcze z okresu poprzedniego dworu. Prawdopodobnie stał on w pobliżu starych lip, na osi wjazdu.

Z układu pierwotnego zachowały się jedynie resztki drzewostanu - są to stare lipy, z których część zachowała się w części zachodniej, tworząc półkola zajazdu, część zaś wyznacza wschodnią granicę ogrodu.

Z układu i położenia wnioskować należy, że był tu folwark ze skromną siedzibą typu wiejskiego, bez jakichkolwiek ambicji na "pańskości", za to z typowe polskim drzewostanem lip w pobliżu siedziby mieszkalnej.

IV. Wytyczne konserwatorskie.

1. Ocena stanu zachowania.

Budynek dworu, zamieszkały do dzisiaj, zachowany jest z tej racji w stanie względnie dobrym. Bieżące naprawy pomagają jedynie utrzymać go w stanie nadającym się do zamieszkania, nie zapewniają jednak pełnego zabezpieczenia przed zniszczeniem.

Podobnie rzecz się ma z drzewostanem. Stare drzewa zachowane są w stanie dobrym, ale wymagają stałej, bieżącej pielęgnacji, której jednak starsza już obecnie właścicielka nie jest w stanie zapewnić.

2. Zagrożenia.

Sytuacji zagrażającej istnieniu całości założenia w zasadzie nie ma. Trudności mogą wyniknąć jedynie w wypadku śmierci właścicielki lub jakiegokolwiek innej zmiany statusu własności. Należy zadbać, aby ewentualny nowy właściciel w ramach modernizacji nie zniszczył pozostałości zabytkowego układu.

3. Wytyczne badawcze.

Ze względu na ciekawy przykład poskiej siedziby wiejskiej, jaką stanowi dwór z ogrodem, należy wykonać:

- szczegółową inwentaryzację ogrodu w raz z badaniami wieku drzew,
- inwentaryzację i studium historyczne dworku,
- studium historyczne - konserwatorskie i wytyczne konserwatorskie, do projektu rewaloryzacji dworu i ogrodu,
- projekt rewaloryzacji.

4. Wytyczne do ochrony i zabezpieczenia:

- objąć całość układu / tzn. dwór i ogród/ ochroną ścisłą,
- uporządkować część zajezdną ogrodu,
- zlikwidować i uporządkować budynki gospodarcze.

5. Wytyczne do adaptacji i konserwacji:

- obiekt nadaje się świetnie np. na izbę pamięci / bogata dokumentacja walk partyzanckich/ - dobrze byłoby więc zmienić użytkownika ,
- wyremontować budynek dworu,
- prowadzić systematyczną konserwację drzewostanu.

OPRACOWAŁA:

mgr inż.arch.D.Uruska-Susz

stan z lipca 1978 r.

I LEGENDA:

WYKAZ OZNACZEŃ CZĘŚCIEJ SPOTYKANYCH DRZEW I KRZEWÓW

A	ROBINIA/AKACJA, GROCHODRZEW/	Robinia Pseudoacacia
Brz	BRZOZA gruczołkowata	Betula verrucosa
Bu	BUK zwyczajny	Fagus silvatica
Ci	CIS pospolity	Taxus baccata
D	DAB szypułkowy	Quercus robur
G	GRAB pospolity	Carpinus betulus
Ja	JAWOR /klon jawor/	Acer pseudoplatanus
Jd	JODŁA pospolita, biała	Abies alba
Jar	JARZĘBINA /jarzab pospolity/	Sorbus aucuparia
Je	JESION wyniosły	Fraxinus excelsior
Jez	JESION zwisły /płaczący/	Fraxinus excelsior var. pendula
Ig	IGLICZKA /glediczja/	Gleditschia triacanthos
K	KASZTAN /kasztanowiec/	Aesculus hippocastanum
Kl	KLON zwyczajny	Acer platanoides
KLJe	KLON jesionolistny	Acer negundo
Kls	KLON srebrzysty	Acer saccharinum
Li	LIPA drobnolistna	Tilia cordata
Lis	LIPA szerokolistna	Tilia platyphyllos
Mo	MODRZEW europejski	Larix europea
Mop	MODRZEW polski	Larix polonica
Mik	MIŁORZĄB japoński	Ginkgo bilboa
Mor	MORWA biała	Morus alba
Owł	ORZECH włoski	Juglans regia
Ol	OLCHA /olsza/czarna	Alnus glutinosa
Ols	OLCHA /olsza/szara	Alnus incana
Pl	PLATAN klonolistny	Platanus acerifolia
So	SOSNA zwyczajna	Pinus silvestris
Soc	SOSNA czarna	Pinus nigra
Su	SUMAK octowiec	Rhus typhina
Sw	ŚWIERK pospolity	Picea excelsa
Tob	TOPOLA biała /białodrzew/	Populus alba
Toe	TOPOLA czarna /sokora/	Populus nigra
Tođ	TOPOLA drżąca /osika/	Populus tremula
Tow	TOPOLA włoska	Populus italica
Tp	TULIPANOWIEC amerykański	Liliodendron tulipifera
Tu	ŻYWOTNIK zachodni	Thuja occidentalis
Wi	WIERZBA biała	Salix alba
Wip	WIERZBA płacząca	Salix alba var. vittelina pend.
Wz	WIAZ szypułkowy /limak/	Ulmus laevis

Drzewa owocowe oznaczono ogólnie - Ow., lub niekiedy z wyróżnieniem:

Czr - czereśnia
Gru - grusza
Jab - jabłoń

Jbr - jabłoń rajska
Jbo - jabłoń ozdobna
Wś - wiśnia

Z krzewów wyróżniono:

Bz - BEZ, lilak
Bzc - BEZ czarny
Der - DEREŃ jadalny
Gł - GŁÓC dwuszyjkowy
Jał - JAŁOWIEC pospolity
Jś - JAŚMIN
Lig - LIGUSTER pospolity
Les - LESZCZYNA
Ró - ROŻA -
Sn - ŚNIEGULICZKA

Syringa vulgaris
Sambucus nigra
Cornus mas
Crataegus oxycantha
Juniperus communis
Jasminus nudiflorum
Ligustrum vulgare
Corylus avellana
Rosa -
Symphoricarpos albus

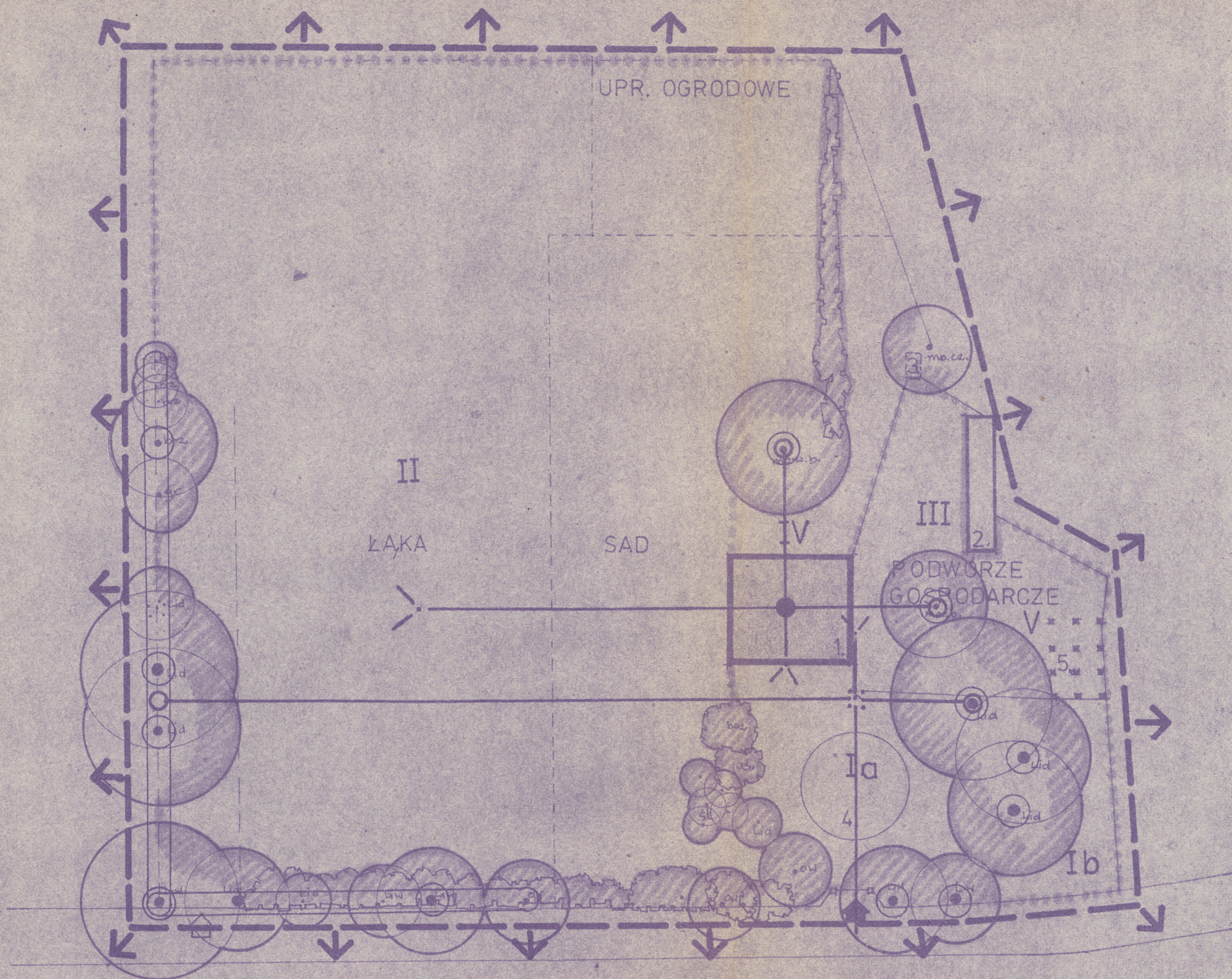
Inne gatunki podawane są dodatkowo w legendzie.

RATAJE

GMINA: WĄCHOCK

WOJEW: KIELEKIE

II STUDIUM KOMPOZYCJI I STREFY OCHRONY

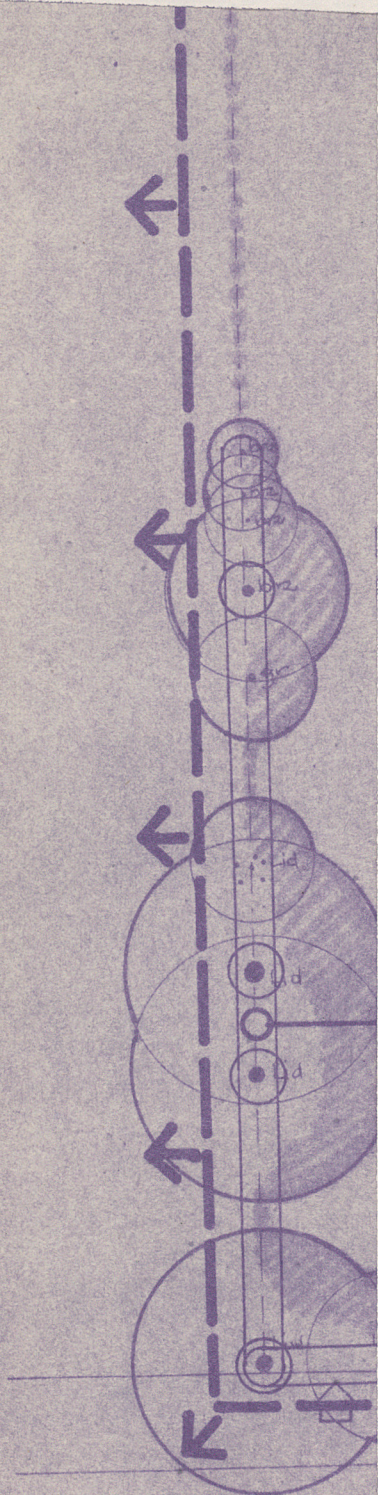
SKALA PRZYBLIŻONA 1:500

0 10 20 30 40 ~50m

LEGENDA :

1. DREWNIANY BUD. DWORU Z KON. XIX W.
2. DREWNIANY BUD. GOSPODARCZY
3. PIWNICA ZIEMNA
4. ZARYS GAZONU
5. RUINA BUD. GOSPODARCZEGO

OPRACOWAŁA: mgr inż. arch. D. Uruska-Suszek
1978 r

SKALA PRZYBLI

0 10 20

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244
Nv inw. 7657 dep.

